

IV col·loqui internacional del projecte *Mimesi*

METAFICCIÓ: RENAIXEMENT & BARROC

METAFICCIÓ A LA LÍRICA

Josep Solervicens (Universitat de Barcelona)

“Escrit en aiguafort”:

la ficció com a tema a la lírica de Boscà, Garcia i Fontanella

L'objectiu de la ponència és analitzar el funcionament intern de tres poemes que tenen com a objecte de reflexió el mateix poema, que escenifiquen el seu procés de composició, que en mostren el resultat i que, explícitament o implícita, tematitzen la ficció: la cançó segona de Joan Boscà, “Claros y frescos ríos”, (editada el 1543); el sonet *A una monja verolosa* (en algunes versions *A una vella* o *A una mossa gravada de verola*), “Mala Pasqua us dó Déu, monja corcada”, de Francesc Vicent Garcia (1578/79-1623), i el sonet *A les llàgrimes de Fontano en la mort de Nise*, “Càndida, cristal·lina, corrent, pura”, atribuït a Francesc Fontanella (1622-1682). Són composicions que, en terminologia de Werner Wolf (2007), articulen una metareferencialitat explícita, a través del jo-líric, i interna, que té com a referent el propi text. En la lectura que en proposo es tractaria també de poemes que contenen dins seu un altre poema. L'autoconsciència del jo-líric de «traer en palabras mi deseo», d'haver-se transformat en corb satíric, de burilar «en caràcters eternals» de bronze una sepultura o d'escriure en aiguafort serien l'explicitació del tipus de metaficcionalitat objecte d'anàlisi.

M'interessa precisar-ne tant el sentit i el funcionament intern com la informació que aporten sobre el concepte de ficció. Per a la comprensió dels textos tinc en compte les remissions implícites però rellevants a d'altres poemes cèlebres, ja detectades i estudiades en el cas de Boscà però inèdites en el cas de Garcia i de Fontanella. Pel que fa al seu funcionament intern, plantejo fins a quin punt podria ser rendible considerar que els poemes s'articulen en un doble pla líric: un primer nivell, sovint amb rang marginal, explicitaria que el jo-líric construeix un poema i podria aportar detalls del procés de composició, mentre que un segon nivell, sovint amb rang central, mostraria el poema resultant. El joc artíficiós que planteja la duplicitat de nivells no sempre és obvi, de manera que cap dels tres poemes que presento no ha estat analitzat des de la perspectiva metaficcional. En canvi, la vinculació a la metaficció permet llegir-los i valorar-los a partir dels paràmetres que els mateixos poemes semblen reclamar, i redimensionar l'“egocentrisme elemental” que s'atribuïa a la cançó de Boscà, el caràcter exclusivament satíric i fins i tot eròtic del sonet de Garcia o l'objecte a qui qualifiquen l'àmplia corrua d'epítets i de perífrasis del sonet fontanellà.

Les composicions de caràcter autoreferencial mostren el seu propi codi de funcionament, determinen la relació que creen amb el receptor i aporten, amb diversos graus d'originalitat, una reflexió sobre la literatura, que, en els casos analitzats, permet densificar els conceptes de ficció al Renaixement i al Barroc. La cançó de Boscà conceptualitza i mostra al mateix temps una visió de la ficció com a engany momentani per superar situacions difícils, que, amb la necessària confrontació entre l'esfera fictícia i la real, resulta benèfica per al receptor. El sonet de Garcia planteja els límits de la sàtira i el de Fontanella escenifica la immortalitat que confereix la ficció literària. Són qüestions que algunes poètiques del Renaixement i del Barroc també formulen, però no exactament de la manera com s'escenifica en un poema metaficcional.